

PRIEDAS

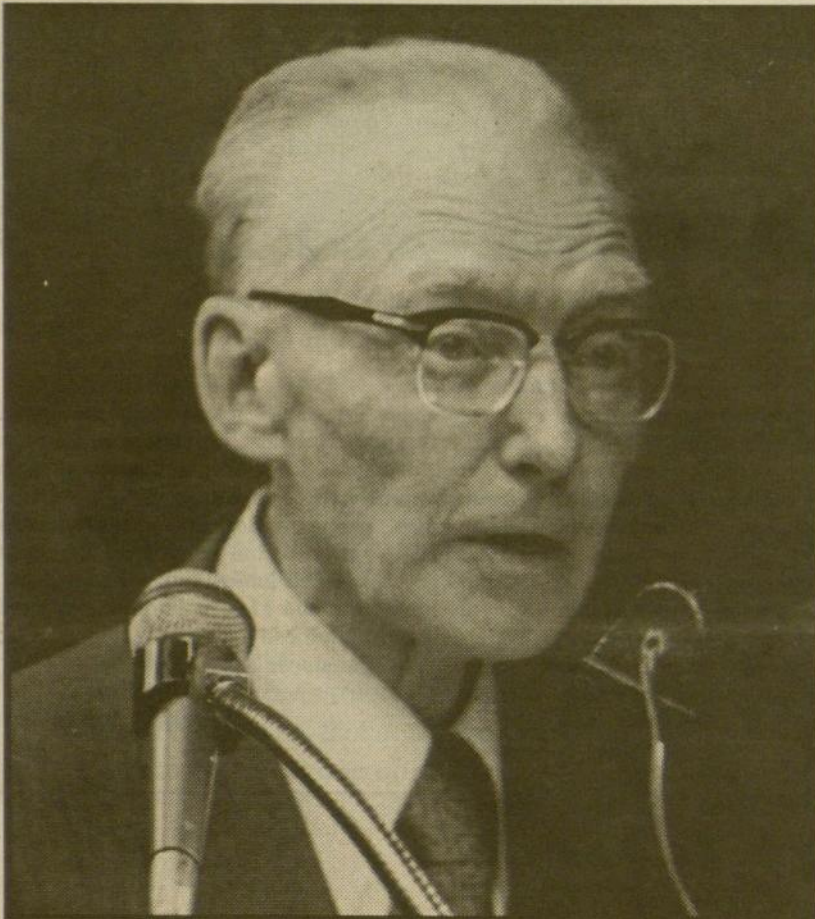
MENAS LITERATŪRA MOKSLAS

2006 BIRŽELIO 17 d.

DRAUGO ŠEŠTADIENINIS PRIEDAS

Nr. 117 (24)

Iškeliaavo anapus saulės

Alfonsas Tyruolis-Šešplaukis.

Nuotr. Jono Kuprio

Nors suiro kūnas,
Siela liks gyva!
Skelbia šventos runos:
Amžiais ji laisva!

Ką ji čia regėjo
Nepilna dalim
Rankoje Kūrėjo
Skleisis pilnatim.

Švies jai amžinybė
Saulė nemaria;
Žemei tik sužibė
Žvaigždės vakare.

Ką kančia sulaužė,
Meilė sutaisys:
Dėgs praamžių laužė
Grįžus kibirkštis.

A. Tyruolis-Šešplaukis
„Odė nemarumui“

... tai buvo nuostabaus darbštumo ir kūrybingumo vertėjas, gilių religinių įsitikinimų asmuo, tai liudija daugelis antologijų, vertimų ir paties sukurtų eilėraščių, skirtų Dievo Motinai Marijai.

Sakoma, kad dažniausiai kūrėjai įvertinami tik po mirties, tačiau to nebūtų galima pasakyti apie Alfonsą Tyruolį-Šešplaukį, kurį Mirties angelas aplankė 2006 m. birželio 6 d. ir nusivedė „anapus saulės“. A. Tyruolio lyrikos, vertimų, antologijų, straipsnių kraitis toks gausus, kad priverčia stebėtis, kaip vienas žmogus, net išgyvenęs palyginti ilgą amžių, galėjo tiek sukurti.

Alfonsas Šešplaukis gimė 1909 m. rugsėjo 23 d. (pagal senąjį kalendorių — rugsėjo 10 d.) Linkuvoje, Šiaulių apskrityje, nedidelio ūkininko šeimoje, tarp dviejų brolių ir sesers. Kūrybos kelias jį paviliojo anksti — ketvirtoje klasėje būdamas, pasirašydamas įvairiais slapyvardžiais, jau rašė vaikams eilėraščius, trumpus apsakymėlius, kuriuos spausdino daugiausia *Žvaigždutėje*. Tuomet, kaip jis sako, „tarytum savaime“ (maždaug nuo 1923 m.), atsirado ir Tyruolio slapyvardis, kuris ilgainiui taip prigijo, kad daugelis tiesiog nežinojo, ar šį genialų ir darbštų kūrėją vadinti Šešplaukiu, ar Tyruoliu (jis pats labiau linko į Tyruolį, taip pasirašydavo po savo kūrinius, taip pažymėta ir ant jo išleistų knygų).

Kodėl būtent Tyruolis? Galbūt dėl to, kad jo autorius buvo pernelyg kuklus, mėgo vienvatę, laikėsi nuošaliai nuo minios, niekuomet neieškojo sau pripažinimo ir garbės. Tačiau jis nebuvo ir užsidares, ypač paskutiniaisiais dešimtmečiais gyvendamas Čikagoje: dalyvaudavo beveik visuose svarbesniuose lietuvių renginiuose (į juos vykdamas viešojo susisiekimo priemonėmis, nes nuosavo automobilio neturėjo), dažnai literatūros vakaruose skaitydamo savo kūrybą. Negalėjo jis būti „uždaras“, mokytojaudamas gim-

nazijose Lietuvoje, dėstydamas universitetuose JAV-se.

Baigęs Linkuvos gimnaziją, 1928 metais įstojo į Lietuvos universiteto Kaune Teologijos — filosofijos fakultetą — studijavo germanistiką, lituanistiką ir pedagogiką — psichologiją. 1944 m. rudenį pasitraukė į Viena, kur universitete prof. J. Nandler pasiūlė disertacijai temą „Herderis ir Pabaltijo tautos“ (J. G. Herder und die baltischen Voelker). Disertaciją apgynė Innsbruck universitete ir jam buvo suteiktas daktaro laipsnis. Įdomu, kad Alfonsas Tyruolis, tarytum visą gyvenimą likęs ištikimas savo slapyvardžio įtakai, retai prie pavardės prirašydavo tas dvi raides — „Dr.“

Anksti gyvenime jis apsisprendė kelti Lietuvos vardą savo raštuose. Tam daugiausia įtakos jam turėjęs prof. Juozas Eretas — šveicaras, pamilęs Lietuvą, išmokęs lietuvių kalbą ir daug pasidarbavęs Lietuvos labui. Galbūt nė viena A. Tyruolio paruošta antologija to geriau neatliktų, kaip jo redaguota *Nemarioji žemė. Lietuva pasaulinės poezijos posmuose* (1970 m. Lietuvių enciklopedijos leidykla, Boston, MA; antroji laida 1992 m. Kaune), taip pat straipsnių rinkinys *Lietuva pasaulinėje literatūroje* (1985 m. Čikaga).

Alfonsas Tyruolis buvo pedagogas, poetas, vertėjas, bet nevengė ir publicistikos straipsnių. Jeigu šiandien reikėtų pasakyti, kuriam literatūros žanrui jį priskirti, būtų nelengva. Galėtume tvirtinti, kad jis poetas, išleidęs pirmąjį eilėraščių rinkinį *Pavasario saulė* dar Lietuvoje 1935 m. (poetinės kūrybos kryptį jis pasirinkęs pagal poetą Maironį, kurio eiliavimu žavėjėsis nuo ankstyvos jaunystės), o svetur išleisti šie

Nukelta | 2 psl.

ŠIO ŠEŠTADIENIO PRIEDO PUSLAPIUOSE

- Iškeliaavo anapus saulės
- Alfonsas Tyruolis-Šešplaukis — Eilėraščiai
- Padėka ir padaršinimas • Šimto metų sukaktis
- Dialogas su praeitimi

Alfonsas Tyruolis–Šešplaukis

Atkelta iš 1 psl.

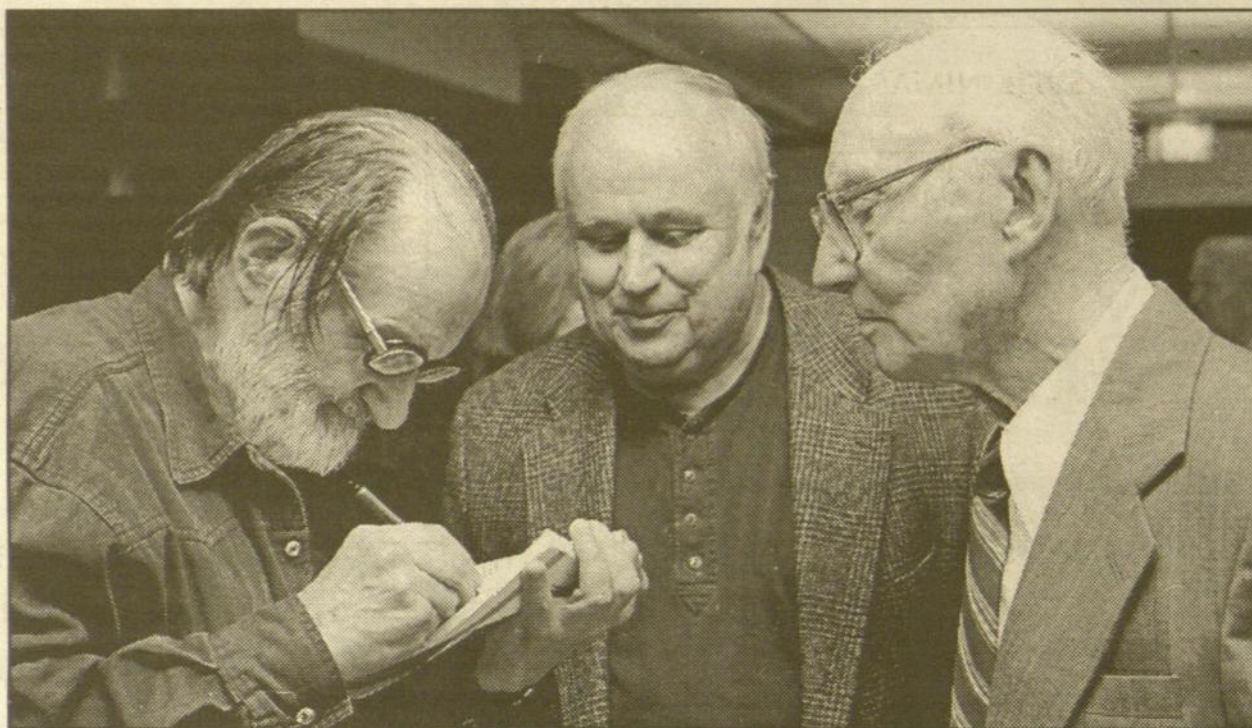
poezijos rinkiniai: *Kelionė* (1950), *Laukų liepsnos* (1955), *Sacra Via* (1961), *Metų vingiai* (1963), *Diemedžio paunksmėje* (1974), *Šiapus ir anapus saulės* (1989), *Rudenio saulėj* (2003).

Poeto talentas jam ypač buvo naudingas verčiant įvairių didžiųjų užsienio poetų kūrybą į lietuvių kalbą. Pvz.: Goethe rinktinė poezija (1932), Schiller *Giesmė apie varpą* (1939), Shakespeare *Sonetai* (1964), Dante *Naujasis gyvenimas* (1966), jau paminėtoji *Nemarioji žemė* (1970), *Aušros žvaigždė* (1954) — įvairių autorių poezija, skirta Dievo Motinai Marijai; Novalis *Himnai nakčiai* (1979), *Aukso lyra* (1990) — *Vakarų pasaulio poezija*; Schondoch *Lietuvių karaliaus krikštas* (poema, 1976 m. Čikaga, 1991 m. Vilnius); Suchenwirt *Žygis į Lietuvą* (istorinė poema, 1977 m.), Tagore *Paklydę paukščiai* (1998).

A. Tyruolis sudarė keletą antologijų ir iš lietuvių poetų kūrinių: *Marijos žiedai* (1932), *Marijos žemė* (1959), *Žvaigždžių sonatos* (1981) — poezija skirta M. K. Čiurlioniui; *Vainikas, kryžius, lelėja* (1984 m.) — antologija, skirta šv. Kazimierui; *Himnas Marijai* (1971).

Tai dar ne visas A. Tyruolio kūrybos kraitis, tačiau ir iš čia paminėtų pavadinimų galima susidaryti įspūdį, kad tai buvo nuostabus darbštumo ir kūrybingumo vertėjas, gilių religinių įsitikinimų asmuo, taip liudija daugelis antologijų, vertimų ir paties sukurtų eilėraščių, skirtų Dievo Motinai Marijai.

A. Tyruolis yra išleidęs daug prozos vertimų, vadovėlių mokykloms (tarp jų ir lit. mokyk-

Poezijos pavasaris Čikaga, 2001 m. Susitiko trys poetai — Vytautas Bložė, Kornelijus Jazbutis ir Alfonsas Tyruolis–Šešplaukis.
Nuotr. Jono Kuprio

lų šeštajai klasei — *Ten, kur Nemunas banguoja* — 1962 m.), parašęs straipsnių įvairiomis temomis — kritikos, recenzijų, apžvalgų ir kt., kurie spausdinti lietuviškoje periodikoje. Buvo ir nuolatinis *Draugo* šeštadienio priedo bendradarbis.

Egzodo rašytojų autobiografijose (1994 m. Vilnius, Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla) A. Tyruolis, kukliai papasakojęs savo biografijos bruožus, juos užbaigia šiais žodžiais: „Priimk, brangi tėvyne Lietuva, šias kuklias dovanėles kaip padėką už visa tai, ką buvai davusi savo neužmirštamaj padangėj!”

Alfonsas Tyruolis–Šešplaukis buvo ateitininkas, priklausė „Šatrijos” korporacijai, Lietuvių rašytojų draugijai, Lietuvių žurnalistų sąjungai, Columbia ir Notre Dame universitetų profesorių draugijoms. 1997 m. apdovanotas Lietuvių rašytojų draugijos literatūrine premija už viso gyvenimo kūrybą ir didelį įnašą į lietuvių literatūrą.

Jo kūnas birželio 11 d. palaidotas šv. Kazimiero lietuvių kapinėse Čikagoje, o siela pasiliko su mumis — gausiuose leidiniuose.

Danutė Bindokienė

ALFONSAS TYRUOLIS

LINAS IR ŠILKAS

Temsta jau, bet eime,
Nors rudens siautime
Sunerimės bus sodas.
Giedrame rytmetų
Brido saulė skaisti
Per jo žiedus rasotus.

Mėlynavės bare
Ir rasos sidabre
Linas gulė į kapą
Tamsiadugnėj markoj,
Kad iškilęs lankoj
Džiūtų saulėj virš lapų.

Norint spalvis trapus,
Lino audeklas bus
Mums brangesnis už šilką:
Trauks jis karštį žaizdos
Ir apydančios duos,
Kad ja jaukiai apvilktų.

Rudenio saulėj

RUNŲ PASLAPTIS

Žyry, išsiaiškink tą raštą —
Juk tam tu atėjai pas mus —
Kurs runomis aprašo kraštą,
Mums pakeliui kaip į namus.

Bet sunkūs mums ir tavo žodžiai,
Tokie neklusnūs jiems ženklai,
Ir tamsios gelmės ryja godžiai
Žodžius, kuriais tu prabilai.

Tu nutilai ir mes palikom
Prie tos didžiosios paslapties,
Ir kad atvert tokiem dalykam
Žmogus tik veltui ranką ties.

Ir reiks jam mokytis skaityti,
Kas parašyta jo širdy:
Lengviau bus nei girdėt, matyti,
Kas glūdi amžių paslapy.

Rudenio saulėj

„Priimk, brangi tėvyne Lietuva, šias kuklias dovanėles kaip padėką už visa tai, ką buvai davusi savo neužmirštamaj padangėj!”

ATSIISVEIKINIMAS

Ak, atsisveikinime, koks skausmingas
Tu gauduliu į širdį smingas!
Nes žinome visi mes labai aiškiai,
Ką iškeliavimas mūs širdžiai reiškia.

Gal tarsi: nesunku palikt tą vietą,
Kur ašarų ir prakaito išlieta,
Ar kenčiant karštmėtį, ar minant sniegą,
Kurs per ilgai pabust neleidžia diegui.

Bet bus sunku palikt įmintos pėdos,
Nors su skausmu ir su vargu sudėtos.
Nes ten širdies paliekame mes dalį,
Kur pasirinkę buvom sau kampelį.

O greitai nešasi mus laiko šuoliai
Ir atskiria siaubingi erdvių toliai
Nuo mūs gimtinės, tėviškės brangiosios,
Kuri dar moja kryžiais, beržais, uosiais.

Dėl to, kur eitum tik, kur bekeliautum,
Kokių dangaus bebūtum gobtas skliautų,
Ar sveikintų magnolijos ir palmės,
Tu nepamirši savo žemės psalmės:

—Kur tik bebūsi, aš tave lydėsiu,
Tau būsiu karštyje mielu pavėsiu
Ir tavo skausmą užliūliuosiu švelniai,
Kaip to tik tavo meilė nusipelnė.

Šiapus ir anapus saulės

JOHANNA VOIGT
(1854–1939)

PRŪSŲ LIETUVAI

Daug kas pasako, kad be grožio
Tu, mano žeme pamiltoji!
Nei kalno karūna nepuošia
Tavęs, nei vešlūs uogienojai.
Aukštai erelio nematyti,
Nei palmių, kur kasas kedentų,
Tik ašaros pasaulio kito
Pabirusios tavo pakrantėj.

Bet kai aš valandą svajinga
Žaviuos tavim ramiam pušyne,
Ir kai aš ažuolą galingą
Matau iškilusį žydrynėj,
Ir kai nuo Nemuno pasklęsta
Lakštingalos giesmė šaunioji,
Ir kai virš kopų aš išvystu
Žuvėdrą, kur ore plasnoja, —

Tokia palaima įsilieja
Širdin man — kas tai apsakytų!
Ir aidi meiliai suskambėjus
Mana daina, džiaugsmu nušvitus.
Nors prastą rūbą tu nešioji,
Kalnais nesivaikai žydrynių,
O Prūsų Lietuva manoji,
Gyvuok tu, nuostabi gimtine!

*Vertė Alfonsas Tyruolis
Nemarioji žemė*

ATMINTINU TAKU

Užeik, jaunyste, vakaropi
Paguosti širdį gaudžią, sopią,
Paguosti ją giedru šypsniu,
Kurį kaip pasaką miniu.

Į šviesų taką gal negrįšiu,
Nutrūkus jau brangiajam ryšiui,
Bet su tavim paeit galiu
Man taip atmintinu keliu.

Aš su tavim nueit svajoju
Į tasias padangtes, brangioji,
Kurių ieškoti reik ilgai,
Kai vienąkart jų netekai.

Šiapus ir anapus saulės

LEIBA NEIDUS
(1880–1918)

PAVASARIS LIETUVOJ

Pavasario nuobaigų metas šaunusis:
Tas metas, kuomet Lietuva, kaip sužadėtinė,
Pasidabina baltaisiais drabužiais —
Kai gluosniai smilko savo kvapus
Ir medžiai ką tik pražydę...
Kai vyšnios žiedų sniegine marška dengias,
Ir sodai, tartum vaikai, ima šypsotis,
Ir kregždės jų prieglobsty
Savo muziką gražią užgieda, užskambina...
Šešėliais klystančiais ateina
Gėlėm pražydę, permirkę kvapais
Ramieji vakarai ir gilios naktys...
Gamta gi kužda tylią malda,
Ir Viešpaties nematomas dvelkimas
Kiekvienai sielai nupina vainiką...

*Vertė Alfonsas Tyruolis
Nemarioji žemė*

Padėka ir padrąsinimas

Toronto „Volungės“ choras, vadovaujamas muz. Dalios Viskontienės.

Muz. Dalia Viskontienė.

Atsakinga už Kanados lietuvių choras, besiruošiančius šiai šventei, yra choro „Volungė“ ilgametė dirigentė ir vadovė – Dalia Viskontienė. Šio sezono metu ji rado laiko aplankyti Ottawa, Montreal ir, žinoma, visus Toronte bei jo apylinkėse įsikūrusius choras, pasveikinti choristus, pakonsultuoti vadovus, padrąsinti ir pagirti visus, atsiliepusius į dainų šventės kvietimą. Tęsdami chorų paskutinius aprašymus, tuos pačius klausimus pateikėme ir **Daliai Viskontienei**.

— Kokį atstumą reikės įveikti Toronto dainininkams?

— Taip kaip per Lietuvą 4 kartus! Bet mes prityrę keliautojai ir tik laukiam kelionės, nes 12 valandų autobuse prabėga kaip niekas. Turime „kelionės“ komitetą, kuris mus puikiai prižiūri, t.y. pasirūpina, kad niekas autobuse nenualptų nuo bado, maro ir troškulio. Nežinau, kas bus šioje kelionėje kulinarijos specialistu, bet kelias svarbų rūkytų dešrų, naminių krienų, raugintų agurkų, keptų paršiukų ir t.t., tai jau mums yra minimumas! Žinoma, tie, kurie dar išlipę per sustojimus jaučia, kad turi paremti „McDonald“, „Tim Horton“, taip pat turi progos. Tarp pasistiprinimų būna tam tikra programa, premijų įteikimai ir kitos pramogos, taigi nenoriu visų paslapčių išduoti, bet „Volungei“ ir jos draugams kelionė praūs ir kelias į Čikagą bus labai trumpas.

Deja, mano dideliu asmeniniam nusivylimui, aš negalėsiu džiaugtis su savo choristais. Vyriausia meno vadovė Rita Kliorienė pareikalavo, kad būčiau Čikagoj jau ketvirtadienį, nes nori patikrinti mano ir kitų dirigavimą! Dėl to, kad nemėgstu nieko daryti viena, tai keliausiu su Nijole Benotiene sparnuotu geležiniu paukščiu.

— Kokie darbai dar laukia prieš šventę?

— Nagai trumpėja, plaukai žilsta, bet atlikome didelį koncertą birželio 4 dieną, kuriame mes visi, per 150 ir mažų, ir vidutinių, ir didelių, dainavome daug dainų iš šventės repertuaro. Į koncertą, (iš tikrųjų tai mūsų „generalinė“ repetitija), pakvietėm ir vyriausią meno vadovę Ritą Kliorienę, kad mums padiriguotų savo sukurta dainą (čia iš tikrųjų mes ją patikrinsim!), kad

mus pagirtų ir pamatytų, kiek mūsų daug yra ir kaip mes visi 100 proc. esame su ja ir džiaugiamės, kad ji nepabijojų paimt vežimo į rankas, ir mus veža tokia gražia linkme! Bravo ir valio! O, be to, mes irgi turime savo 5 dirigentus! Čia pavasario koncertas, tai visos 9 grupės – chorai dėvėjo savo Dainų šventės repetitijos uniformas (marškinėlius). Vaizdas margas, jaunatviškas ir pavasariškas!

Džiaugiamės, kad ne tik visi Toronto chorai dalyvavo, bet ir „Putinas“ iš Rochester, ir „Arija“ iš Ottawa!

— Kokios choristų nuotaikos repetitijose?

— Mes visi esame labai puikios nuotaikos, nes vienas kitą palaikom, repetitijų lankymas yra 100 proc., dainos skamba ir vienas kitam padedam jau nuo rugsėjo pradžios. Žinoma, meniškam atlikimui nėra galo, bet galime drąsiai lipti ant scenos, žinodami, kad pareigą garbingai atlikom ruošos darbuose. Ši šventė suteikė progą ne tik jau anksčiau dainuojantiems, bet ir naujiems choristams išbandyti savo sugebėjimus ir dalyvauti renginyje, kuris pakutens sielą, o mes dar kartą pasijusime esą garbingos, dainingos tautos vaikais.

Muzika – daina mus „sužmogino“ ir malonu matyti, kaip dainoje ištirpo kasdienybė, svetimi tapo draugais, atsivėrė jausmai dainų žodžiuose.

Tikrai laukiam šventės, kur dar daugiau mūsų bus ir galėsime savo džiaugsmu dalintis su kitais.

Mūsų visų nuotaikos yra puikios, nes žinome, kad bus daug kur akį „paganyti“. Girdėjome, kad labai daug jaunų, gražių ir turtingų dainininkų atvyksta, o mes iš Toronto pačias gražiausias ir dailiausias mergaites atsivežam, tai dainų šven-

čių ateitis garantuota!

Taip pat girdėjome, kad bus ypatingos vizualinės priemonės, pritaikytos prie dainų. Be abejo, taip nėra dėl to, kad meno vadovė nepasitiki mūsų muzikiniu pasiruošimu, o todėl, kad publika būtų užimta ir dalyvautų 100 proc. klausymu ir žiūrėjimu, ir pati išjungtų dainavimą (taip, ir publika gaus progos padainuoti), ir kad neturėtų laiko galvoti apie valgymą ir troškulio malšinimą koncerto metu. Be to, yra gandų, kad meno vadovė su visa savo komanda, mūsų dideliu džiaugsmu, nutarė nedaryti parado. Laukimas lauke, prakaitavimas kaitroje arba šlapti lietuje, išvargintų dainininkus prieš šventę ir neduotų pačių geriausių meninių rezultatų. Žinome, kad R. Kliorienė žada naujovišką ir ypatingu būdu visus sukviesti į sceną!

— Ko norite palinkėti visiems šventės dalyviams?

— Linkėjimai vadovams: kantrybės, stiprios sveikatos ir dar daugiau įdomių ir kūrybinių minčių. Dainininkams: kantrybės, šeštadienio repetitija bus mūsų visų išbandymas, geros nuotaikos ir poilsio – reikės būti labai žvaliems, nes mums diriguos net 20 skirtingų muzikų ir reikės prie kiekvieno prisitaikyti! Pasirūpinkite aštriais pieštukais, kad galėtumėte pasižymėti, kur ir ką ir kaip dainuosime, daug vandens, kad balseliai skambėtų kuo gražiausiai, ir geros nuotaikos, kad savo darbu ir džiaugsmu galėtumėm dalintis su kitais lietuviškos dainos mylėtojais! Rašytojams ir korespondentams: gero žodyno, nes bus daug gražių ir neužmirštamų akimirkų. Bendruomenių ir fondų veikėjams: labai trumpų sveikinimų, pasididžiavimo ir pasitenkinimo, kad radot puikią meno vadovę, kuri mus „prikėlė“ iš snaudulio, ir kad toliau ne tik posėdžiautumėt, bet neleistumėt mūsų šventėms vėl grįžti į keleto metų snaudulį.

Tad, visi į darbą, nes laukia šienapjūtė – mūsų gražioji Dainų šventė!

Paskutinis žodis tiems dainininkams, vadovams, organizatoriams, šeimos nariams, kurie sėdėjote namie ir kantriai klausėtės choro vadovų nusivylimų, sunkių momentų, nedarbingų repetitijų, jūs irgi esate dalis visumos ir esat mums labai svarbūs. Ačiū jums už kantrybę ir padrąsinimą!

Galvą lenkiu prieš visus, kurie vėl prikėlė dainų šventės idėją, pakluso kvietimui, tikėjo ir pasitikėjo meniška vizija, bei leido šiai šventei tapti realybe.

Linkime visiems linksmos ir smagios šventės! Laukiame tos dienos susitikti su visais, kuriems daina yra prie širdies!

Paruošė Nijolė Benotienė

Ši šventė suteikė progą ne tik jau anksčiau dainuojantiems, bet ir naujiems choristams išbandyti savo sugebėjimus ir dalyvauti renginyje, kuris pakutens sielą.

Šimto metų sukaktis

PETRAS PETRUTIS

Solistei Juzei Augaitytei nebuvo lemta sulaukti 100 metų amžiaus. Ji mirė 1996 m. spalio 6 d., Philadelphia, sulaukusi, kaip mūsųose sakoma — gražaus ir ilgo amželio — 90 metų. Gimė 1906 m. gegužės 1 d. Kuisiuose, ne per toliausiai nuo Tauragės miesto. Šiemet gegužės 1 d. nuo jos gimimo sukako lygiai 100 metų.

Augaičių šeimoje augo didokas atžalynas — trys mergaitės ir trys berniukai. Visiems šešioms vaikams netrūko balsingumo. Pati balsingiausia buvo Juzytė. Kiek paaugusi, ji dainavo pradžios mokyklos, o vėliau gimnazijos choruose. Prof. Juozas Žilevičius, netikėtai išgirdęs jos dainavimą, atkreipė dėmesį. Kompozitorius Stasys Šimkus 1924 m., Tauragėje surengtoje Dainų šventėje išgirdęs dainuojančią Augaitytę, klustelėjo: „Tu, mažike, iš kur taip smarkiai reki?“

Ta „mažikė“ netrukus dalyvavo konkurse ir iš 240 dalyvių pateko į geriausių ketvertuką. Išlaikiusi egzaminus, gavo stipendiją studijuoti Stasio Šimkaus vadovaujamoje Klaipėdos muzikos mokykloje. Pirmoji dainavimo mokytoja buvo Marija Čerkaskaja, buvusi Petrapilio operos primadona. 1929 m., susidarius palankioms sąlygoms, Juzė išvyko Italijon tęsti dainavimo studijas. Mokėsi Milane, Frescobaldi muzikos institute, taip pat Romoje ir kitur.

Tuo tarpu Kaune sklido gandai, kad Juzė Augaitytė „išsižiūrėjo į kažkokį italų didiką, rengiasi ištekti ir nebemananti grįžti Lietuvon“. Gandai liko gandai. 1932 m. ji, sugrįžusi į Lietuvą, buvo priimta į Kauno valstybinę operą. 1933 m. debiutavo Bizet „Carmen“ operoje, atlikdama Michelos vaidmenį. Vėliau dainavo operose „Faustas“, „Madame Butterfly“, „Romeo ir Julija“,

Sol. Juzė Augaitytė 1952 metais.

„Eglė žalčių karalienė“, „Radvila Perkūnas“, „Grażina“ ir kitose.

1942 m. persikėlusi į Vilnių, Juzė Augaitytė įsijungė į tenykštį operos teatrą. Dainuodama Kauno ir Vilniaus operose, dažnai koncertuodavo įvairiuose Lietuvos miestuose ir miesteliuose, o taip pat ir užsienio valstybėse. Ypač atmintinas 1944 m. vasario 28 d. Vilniuje surengtas koncertas, skirtas komp. Stasiui Šimkui atminti. Tąsyk ji, akompanuojant Konradui Kaveckui, atliko daugelį S. Šimkaus sukurtų dainų. Ta proga Vilniaus laikraščiuose buvo labai teigiamai įvertintas ir dainininkės balsas, ir dainų atlikimas. Dienraštis *Naujoji Lietuva* rašė: „Didelė šventė yra suruošti koncertą, bet dar didesnė — kai toks koncertas skiriamas

Nukelta į 8 psl.

J. Augaitytė — „Madame Butterfly“ rolėje.

Vilniaus lietuvių operos gyvavimo 2 metų sukakties dieną, 1944 m. kovo 9 d., operos „Faustas“ solistai (iš kairės): E. Kudobaitė, J. Nauragis, P. Pupėnaitė, J. Augaitytė, V. Baltrušaitis ir K. Kutauskas.

Dialogas su praeitimi

Violeta Kelertienė. „Pabaltijo postkolonijizmas“ („Baltic Postcolonialism“)

NERINGA KLUMBYTĖ

Baltiškasis postkolonijizmas

Illinois universiteto Čikagoje, PLB Lituanistikos katedros profesorės Violetos Kelertienės knyga atveria kelią naujoms lietuvių ir kitų posovietinių valstybių kultūros ir lite-

Violeta Kelertienė.

ratūros studijoms. Kelertienė ir kiti autoriai siūlo kalbėti apie buvusią Sovietų Sąjungą kaip kolonijinę imperiją, kurios kolonijinė politika buvo tęsiama 20 amžiuje okupavus Pabaltijo kraštus. Dabartinis laikas yra postkolonijinė istorija, kurią dauguma straipsnių autorių analizuoja taikydami teorijas, kurtas tyrinėti Azijos, Afrikos ir kitus postkolonijinius kraštus.

Knygoje pateikiami penkiolikos autorių darbai. Kelertienė į dialogą apie postkolonijizmą įtraukia Pabaltijo kraštų tyrinėtojus, literatūros kritikus ir filosofus.

Knyga leidžia palyginti Latviją, Estiją ir Lietuvą, taip pat kuria bendrą postkolonijinės kritikos diskursą. Tarp autorių yra Vytautas Rubavičius, Jūra Avižienis, Arūnas Sverdiolas, Dalia Cidzikaitė, Almantas Samalavičius, David Moore, Karl Jirgens, Piret Peiker, Andrejs Veisbergs, Kārlis Račevskis, Maire Jaanus, Inta Ezergailis, Tiina Kirss ir Thomas Salumets.

Skirtingai nei kitų sričių, pavyzdžiui, politologijos, istorijos ar antropologijos autoriai, Kelertienė nebe klausia, ar postkolonijizmas, kaip teorijų visuma, literatūros kritikoje paprastai siejama su E. Said, H. Bhabha, G. Spivak ir kitų vardais, yra tinkamas studijuoti Pabaltijį. Kelertienė teigia, jog jos užduotis yra parodyti kaip, taikant postkolonijizmą, galima kalbėti apie posovietinius kraštus.

Kaip kai kurie autoriai pastebi, pabaltijiečiai nenori būti lyginami su buvusių Vakarų kolonijų gyventojais ir jaučiasi esą „civilizuoti“, o ne „kolonizuoti“. Kelertienė taip pat pastebi, jog Pabaltijo šalims netinka taikyti civilizuoto metropolio ir primityvios periferijos priešpriešos. Anot autorės, Pabaltijo šalių gyventojai jaučiasi esą europiečiais, o sovietų metropolį laiko necivilizuotu, barbarišku ir rytietišku (p.252). Nors straipsnių autoriai pripažįsta ypatingą Pabaltijo kraštų statusą, kartu jie randa daug požymių, pagal kuriuos šie kraštai prilygsta Vakarų kolonijoms; tai socialinė, politinė ir kultūrinė marginalizacija ir spauda, gyventojų bejėgiškumas, beviltiškumas ir nepasitikėjimas, kentėjimas ir savęs niekinimas. Rubavičiaus ir Sverdiolo mintys apie provincialumą, nepakankamą brandą, kultūrinį atsilikimą taip pat galėtų būti laikomi kolonizuotųjų bruožais. Taigi, europietiškas identitetas kartu egzistuoja su, varto-

jant kai kurių straipsnių kritikų žodžius, barbarų sąmone.

Vakarų kolonijizmas dažnai laikomas valdymo būdu, kai viena šalis išnaudoja kitą, pasisavindama pastarosios turtus, išnaudodama darbo jėgą, stabdydama šalies socialinį, ekonominį ir kultūrinį progresą savo naudai. Įprasta kolonizuotuosius laikyti žemesnės rūšies žmonėmis, pavyzdžiui, necivilizuotais ir primityviais čiabuviais, kurie neturi tokių pasiekimų kaip Vakarų krikščioniški kraštai (žr. Carey ir Raciborski 2004). Sovietų Sąjungos industrializacija ir modernizacija išskiria ją iš Vakarų kolonijų. Tačiau iškyla etinis ir moralinis klausimas, kurį galima taikyti tiek Vakarų, tiek Sovietų Sąjungos kolonijoms. Šis klausimas — ar modernizacija pateisina prievartą ir valios primetimą. Tzvetan Todorov knygoje *Amerikos užkariavimas* teigia, jog primesti savo valią reiškia pripažinti, jog kitas žmogus nenuspelno to paties humaniškumo kaip užkariautojas. Niekas neklausė, pasak Todorov, ar Amerikos indėnai norėjo ratų ar staklių; jie buvo priversti juos priimti. Būtent čia yra prievartos šaknys, ir jokių objektų poreikis negali prievartos pateisinti. Industrializaciją ir modernizaciją taip pat galima laikyti kolonizavimo įrankiais. Sovietų Sąjungos atveju tai buvo būdas suvienyti imperiją, sujungti jos kūną kelių arterijomis, kuriais galėtų keliauti daiktai ir žmonės, kurdami bendrą socialinį kūną. Anot antropologės Martha Lampland (2002), jei kolonializmas yra apibrėžiamas kaip tautos ar regiono dominavimo projektas, kur suvienytomis pastangomis keičiamos kultūros formos, taip pat politinės institucijos, tuomet į Rytų Europos šalis galima žvelgti kaip į buvusias kolonijas.

Industrializacija ir modernizacija, pagal šį apibrėžimą, nėra svarbios.

Davis Chioni Moore, kurio straipsnis „Ar yra post-postkolonijizme post postsovietiniame? Link globalios postkolonijinės kritikos“ („Is the Post – in Postcolonial the Post – in Post – Soviet? Towards a Global Postcolonial Critique“) knygoje *Pabaltijo postkolonijizmas* atveria diskusiją apie posovietinį postkolonijizmą. Autorius pastebi, jog mūsų Žemėje nėra nė vieno apgyvendinto kvadratinio metro, kuris kada nors nebūtų buvęs kolonizuotas ir tapęs postkolonijiniu. Eurazijoje, Afrikoje, Amerikoje ir kitur žmonės jungėsi ir skyrėsi, kariavo ir buvo užkariauti, keliavo ir grįždavo. Nuo Pabaltijo iki Bejing ir Benin dauguma yra atvykėliai, nors jie ir teigia esą vietiniai, emigrantai, nugalėtojai ar kitokie. Tai teigdamas Moore kvestionuoja Vakarų postkolonijizmą, kuris nepripažįsta daugumos kultūrinių situacijų, paženklinutų postkolonijizmo žyme. David Chioni Moore mano, jog Vakarų kolonializmas neturi būti laikomas „standartu“. Jis kviečia postkolonijizmo tyrinėtojus įtraukti į savo studijas buvusią posovietinę erdvę; taip pat skatina posovietinių kraštų tyrinėtojus taikyti postkolonijizmo teorijas ir perspektyvas.

Moore teigia, jog galima išskirti kelis kolonijizmo tipus. Pirmasis būtų politinė, ekonominė, karinė ir kultūrinė okupacija, kur vietiniai yra žemesnės rūšies žmonės. Tokia buvo britų okupacija Kenijoje ir prancūzų Senegale ir Vietname. Antrasis kolonijizmo tipas, būdingas JAV, Australijai ir Pietų Afrikai, yra okupacija, kai vietiniai pavertiami „ketvirtojo pasaulio“ subjektais. Trečiasis, arba dinastinis, yra gretimų šalių nukariavimas kaip Otomanų ar

Arūnas Sverdiolas, Tiina Kirss, Andrejs Veisbergs, Dalia Cidzikaitė, Piret Peiker, Vytautas Rubavičius, Thomas Salumets, Karl Jirgens.

Habsburgo imperijų laikais. Sovietinė imperija buvo labai įvairi. Sibiro tautų įjungimas į Sovietinę imperiją labiau panašus į Vakarų kolonizaciją. Pabaltijo kraštų kolonizaciją David Moore priskiria ketvirtajam kolonizmo tipui – atvirkštinei kultūrinei kolonizacijai. Atvirkštinė, kadangi kolonizuotieji kraštai buvo kultūriškai pranašesni, o kolonizuojamieji dažnai kalbėjo apie sovietų okupaciją kaip „azijietišką“. David Moore pažymi, jog tie, kurie nori kalbėti apie sovietinį eksperimentą kaip nekolonijinį, gali teigti, jog:

- Sovietų Sąjunga norėjo išlaisvinti darbo liaudį;
- ji atėmė daugelį privilegijų iš rytų ir pietų rusų;
- ji leido egzistuoti daugeliui kalbų;
- ji statė gamyklas, ligonines ir mokyklas;
- ji išlaisvino Vidurinės Azijos moteris iš haremu;
- ji pritarė trečiojo pasaulio antikolonijiniams pasipriešinimams; ir pan.

Tie, kurie kalbėtų apie Sovietų Sąjungą kaip kolonijinę imperiją, teigtų, jog:

- ji ištrėmė daugelį gyventojų iš nuolatinių gyvenamųjų vietų;
- ji niveliavo kultūras Vidurinėje Azijoje ir lėmė ekologines katastrofas Aralo jūroje;
- ji okupavo nepriklausomas Baltijos šalis;
- rusų tauta turėjo aukštesnį statusą už kitas tautas;
- ji nuslopino judėjimus 1956 Budapešte ir 1968 Prahoje.

Kiti autoriai taip pat pastebi, jog kolonizmo požymiu galėtų būti ir kalbos politika, kadangi rusų kalbą buvo siekiama įtvirtinti kaip imperijos lingua franca, bei politinė ir ekonominė kontrolė. Karl Jirgens teigia, jog sovietinis kolonializmas buvo ir mąstymo kolonizacija.

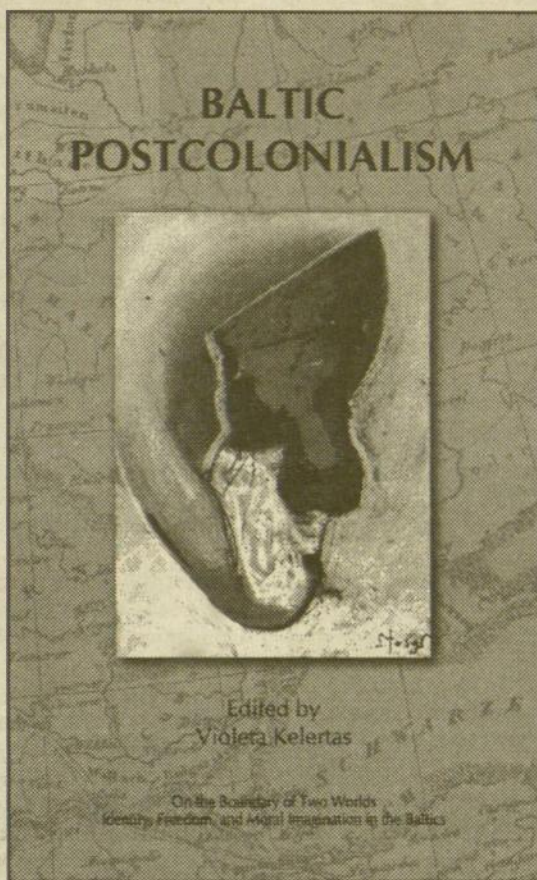
Postkolonijizmas ir Lietuva

Jūra Avižienis nagrinėja Dalios Grinkevičiūtės *Atsiminimus*, parašytus 1949-1950 (pirmą kartą išleisti 1995) ir *Lietuvius prie Laptevų jūros*, parašytus 1950 (pirmą kartą paskelbti 1988). Avižienis kvestionuoja įprastą suvokimą, jog Grinkevičiūtės atsiminimai yra naratyvas apie lietuvių tautą, jos kentėjimą ir pasipriešinimą. Anot autorės, memuarai primena socialistinio realizmo siužetą ir oficialią sovietinę propagandą; kartu tai yra ir naujas tam tikro pasipriešinimo diskursas (p.185). Avižienis teigia, jog Gulagas buvo „pamėgdžiojimas“, Homi Bhabha žodžiais kalbant. Nors ir priešinamiesi, lagerių žmonės buvo „homo sovieticus“. Grinkevičiūtės kalbėjimas yra sovietinio žmogaus kalbėjimas, nors ir besipriešinantis sovietinei sistemai. Kaip ir socialistinio realizmo novelėje, Grinkevičiūtės naratorius yra sveikas, patrauklus, rimtas, išdidus, drąsus, šiltas, intelektualus ir geras. Pagal įvairias Komunistų Partijos programas, idealus sovietinis žmogus turi siekti sąžiningumo, tiesos, gerumo, susilaikymo ir nepasitenkinti netiesia, parazitizmu ir karjerizmu (p.190). Panašus yra ir Grinkevičiūtės naratorius.

Jūra Avižienis taip pat pastebi, jog pats Grinkevičiūtės knygos pavadinimas, *Lietuviai prie Laptevų jūros*, nebuvo pasirinktas pačios Grinkevičiūtės. Kazys Saja, pirmojo 1988 metų leidimo redaktorius, taip pat Aldona Šulskytė, Grinkevičiūtės draugė, parinko pavadinimą po autorės mirties 1987 metais, ir per Sąjūdžio formavimąsi. Pavadinimas suteikė memuarų patirtims nacionalinę reikšmę ir reikalavo, jog memuarai būtų skaitomi apie lietuvius kaip tautinę grupę, kurie kentėjo nuo sovietų okupacijos. Avižienis komentuoja, jog toks skaitymas nėra tikslus. Grinkevičiūtė nerašo apie tautą. Lageryje sunkumai skatino galvoti apie save ir savo artimuosius, o ne apie tautą (p.193).

Tautos tema iškeliama ir Dalios Cidzikaitės straipsnyje „Tautinių alegorijų paieška lietuvių prozoje: Sauliaus Tomo Kondroto *Tautos gimimas*“ („Searching for National Allegories in Lithuanian Prose: Saulius Tomas Kondrotas's *The Slow Birth of Nation*“). Novelė yra istorija apie tautos susiformavimą. Kondroto žmonės gyvena atskirti ir apsupti kalnų. Jie yra neįprasti ir egzotiški. Šie žmonės apie kitą pasaulį sužino iš upės, kuri pavasarį atneša jiems lavonus, atplaukiančius kartu su nukritusiais medžiais, kelmiais ir krūmais. Lavonų kišenėse jie randa pinigų ir kitų brangenybių. Moterys paliekamos ant kranto, ypač jei jos nuskendo neseniai ir yra gražios. Vyrai iškart laidojami. Viena palaidota moteris atsigavo, išlaužė karstą ir išsikasė į pa-

mas („Searching for National Allegories in Lithuanian Prose: Saulius Tomas Kondrotas's *The Slow Birth of Nation*“). Novelė yra istorija apie tautos susiformavimą. Kondroto žmonės gyvena atskirti ir apsupti kalnų. Jie yra neįprasti ir egzotiški. Šie žmonės apie kitą pasaulį sužino iš upės, kuri pavasarį atneša jiems lavonus, atplaukiančius kartu su nukritusiais medžiais, kelmiais ir krūmais. Lavonų kišenėse jie randa pinigų ir kitų brangenybių. Moterys paliekamos ant kranto, ypač jei jos nuskendo neseniai ir yra gražios. Vyrai iškart laidojami. Viena palaidota moteris atsigavo, išlaužė karstą ir išsikasė į pa-

Violetos Kelertienės knyga yra svarbus indėlis į mąstymą apie sovietinį ir posovietinį laikotarpį, jo kultūrą ir literatūrą. Knyga kuria kitokį kalbėjimo būdą apie tautą, erdvę, laiką ir žmogų.

viršių. Nuoga ir išblyškusi ji vaikščiojo nuo vieno namo prie kito, kol vyras, kuris ją buvo ištraukęs iš vandens, ją priglaudė ir vėliau vedė. Cidzikaitė komentuoja, jog svarbu, kad ši moteris ir vėliau jos šeima yra svetimi, ypač todėl, kad ji gerai neišmoko žmonių kalbos. Kitas/svetimas, tiek šiuo, tiek kitu atveju, yra svarbios bendruomenės identiteto dalys: tik santykių su kitu, žmonės, kaip grupė, gali apsibrėžti save.

Apie civilizuotuosius Kondroto žmonės pirmiausia sužino iš nuotraukų, kurias jie perka iš žydų, žmones aplankančių kiekvieną rudenį. Žydas žmonės atrodo keisti ir svetimi. Žmonių nekaltumas slepia ne tik išdidumą ir drąsą, bet ir naivumą, primitivumą, ekonominį, kultūrinį ir socialinį atsilikimą. Kondroto žmonės daug nekalba, jei kyla nesutarimas, jie jį išsprendžia kumščiais (p.297-298). Cidzikaitė kalba apie žmones kaip vyrų bendruomenę ir daro išvadą, jog tauta yra vyrų kūrinys; jos kūrimas yra vyrų privilegija. Jie yra kūrybinė galia, aktyvūs, dominuojantys ir herojiški.

Cidzikaitė kartu su Edward Said (1986) ir Saulium Tomu Kondrotu netiesiogiai kelia klausimą, kada mes tapome tauta? Nors Kondrotas parašo novelės pabaigoje, jog jis kalbėjo apie makedoniečius, Dalia Cidzikaitė teigia, jog visa novelės istorija yra bet kurios tautos pasaulyje gimimo alegorija (p.296). Kaip ir Grinkevičiūtės, taip ir Kondroto žmonės yra hibridai, ne gryni „kolonizuotieji“, bet turintys „kolonizatorių“ bruožų. Kondroto novelėje ne kultūriškai atsilikusi kolonizuota bendruomenė, bet stiprus ir

agresyvus vyras barbaras.

Violeta Kelertienė straipsnyje „Savęs ir kito suvokimas lietuvių postkolonijinėje literatūroje“ („Perceptions of the Self and the Other in Lithuanian Postcolonial Fiction“) (parašytame 1996 metais, pirmą kartą publikuotame 1999 metais) gilina į postkolonijinio Ričardo Gavelio žmogaus jausenas, mąstymą ir veiksmus. Autorė nagrinėja Gavelio novelių trilogijos dvi dalis: „Vilniaus pokerį“ (1989) ir „Paskutiniąją žemės žmonių kartą“ (1995). Gavelio romane kolonizatoriai yra tiesiog „jie“. Kolonizuotieji jaučiasi menkesni ir žemesni už juos. Kelertienė mano, jog kolonizuotieji herojai stengiasi demonstruoti savo pranašumą prieš kolonizatorius. Bejėgiškumas, savęs pažeminimas, galvojimas, jog situacija yra tokia, dėl kurios pats esi kaltas, taip pat pažymi kolonizuotųjų herojų sąmonę. Neapykanta sau, pamišimas, savigraua ir prievarta, priklausymas bendruomenei, kurios idealus lengva išduoti, rodo susipriešinimą ir socialinę anomaliją. Tokia yra postkolonijinė sąmonė.

Postkolonijinis Gavelio kūrybos žmogus yra prilyginamas mažam vaikui. Violeta Kelertienė prieina prie išvados, jog šis mažas vaikas žaidžia su vakarietiškais žaislais, bet kadangi jis esantis nusivylęs, apleistas ir nepasiruošęs Vakarams, taip pat mažai besiskirias nuo Rytų, jis turi „užaugti“ ir pereiti per visas stadijas norėdamas pasiekti cinišką, materialistišką „brandą“. Tačiau šiame procese jis galys sunaikinti pasaulį, kurį mes, esą, pažįstame. Gavelis, anot autorės, atskleidžiantis paslaptinę postkolonijinę ir posovietinę protą (p.266).

Almantas Samalavičius straipsnyje „Lietuvių proza ir dekolonizacija: Kūno atradimas“ („Lithuanian Prose and Decolonization: Rediscovery of the Body“) teigia, jog sovietinės patirtys yra varžančios posovietinę bendruomenę. Jo nuomone, akademinėje kritikoje tebevyrauja ipročiai, igyti kolonijiniu periodu. Jis siūlo išvadą, jog akademinis literatūrinis diskursas tebėra okupuotas praeities (p.410) ir kviečia išplėsti kritinę mintį įjungus postkolonijinį žvilgsnį į kūrybą ir kultūrą.

Samalavičius nagrinėja Ričardo Gavelio novelę *Berankis* (1987) ir kalba apie kūno deformaciją kaip kolonijinio kentėjimo metaforą. Novelėje *Berankis* kalbama apie buvusį Gulago kalinį Vytautą Berankį, kuris, norėdamas išsigelbėti su grupe kitų kalinių, sutinka, jog jo ranka būtų nukirsta ir pritvirtinta prie upe plaukiančio rąsto, tam, kad pasauliui būtų pasiūta žinia apie juos. Ši lemtis kaip ir užrašyta Vytauto pavardėje „Berankis“. Tačiau Vytautas Berankis negali susitaikyti su savo rankos praradimu net ir grįžęs iš Sibiro. Savo gyvenimą jis baigia savižudybe taip sujungdamas savo kūną ir sielą. Tik mirtis sutaiko jį su praeities patirtimi, kuri jį persekiojo laisvėje (p.416). Gaveliui prarasta kūno dalis yra kolonijinio kentėjimo ir Lietuvos istorinio likimo metafora. *Vilniaus pokeryje* (1989) taip pat kuriamas bejėgis, sutriuškintas kolonizuotojo kūnas ir įkalinta tauta. Gavelio romane *Vilnius* visų keturių naratorių pristatomas kaip didelis, sergantis ir yrantis kūnas (p.418). Panašiai Gavelio novelėje *Prarastų godų kvartetas* (1997), seksualiniai įvaizdžiai kalba apie fragmentuotą visuomenę, kenciančią nuo socialinių patologijų ir praradusią dėl kolonizacijos tradicinius socialinius ryšius. Ši novelė patvirtina, kad Gavelis netiki kolonizuota, iškastuota ir beviltiška visuomene ar bent parodo, kad autorius yra skeptiškas dėl jos demokratizacijos.

Vytautas Rubavičius straipsnyje „Mūsų pačių sovietinė patirtis“ teigia, jog sovietinio laikotarpio gyvenimas ir kultūra yra mažai analizuojami. Anot autoriaus, „tyli rezistencija“ visų, netgi tų, kurie užėmė aukštus postus ir buvo tuometinė nomenklatura buvo viena pagrindinių metaforų, kuri yra pasitelkiama kalbant apie praeitį. Rubavičius teigia, jog postkolonijinės studijos turėtų pripažinti, kad elitas subrendo kurdamas įvairias bendravimo su kolonizatoriumi strategijas. Gilindamasis į šias strategijas kūrėjų ir literatūros kritikų atžvilgiu, Rubavičius skatina mąstyti apie sovietinę patirtį kaip „savą“.

Šimto metų sukaktis

Juzė Augaitytė ir Mikas Petrauskas opere „Romeo ir Julija“.

Atkelta iš 5 psl.

viėno kompozitoriaus kūriniais... Tokį koncertą mums davė gerai pažįstama operos solistė Juzė Augaitytė. Ji turi gražų balsą, jautrią atlikimo dovaną ir aiškią tarseną...

1944 m. vasario mėnesį, Vilniuje dainuodama Stasio Šimkaus sukurta daina, ypač atlikdama „Kur bakūžė samanota“, solistė Augaitytė vargu ar pagalvojo, kad jai ir daugeliui kitų teks palikti tą „samanotą bakūžę“, ir, išklydus iš gimtojo krašto, ieškoti prieglobsčio svetur.

Sakoma, kad viena jos mėgstamiausių dainų buvo Stasio Šimkaus „Oi greičiau, greičiau“. Kaip žinia, šioji daina baigiasi žodžiais — „amžiais bus laisva Lietuva“. Daina daug kartų buvo dainuota vienu ar kitu okupantų valdymo Lietuvoje ir jos atlikimas dažniausiai būdavo palydimas audringais plojimais, o kartais ir atsistojimu.

Sol. Juzė Augaitytė daug kartų dainavo Vokietijoje lietuvių ir kitataučių ruoštuose koncertuose. Niekada neatsisakydavo padainuoti net ir mažiausioje stovykloje, kur gyveno lietuviai.

Atvykusi į JAV, gyveno Philadelphia, PA. Susidarius sąlygom, dėstė dainavimą Marco Farnese muzikos studijoje ir Combo muzikos kolegijoje, o vėliau įsteigė savo dainavimo studiją, kurioje mokėsi ne tik lietuviai, bet ir kitataučiai. Ne kartą

šios studijos dainininkės praturtindavo Philadelphia ir kitų vietovių renginių programą.

Gyvendama JAV, buvo dažnai kviečiama dainuoti įvairiuose lietuvių telkiniuose. Atmintinas sol. J. Augaitytės dainavimas Čikagoje dienraščio *Draugo* romano konkurso premijos įteikimo iškilmėse, taip pat Lietuvių operos „Fausto“ spektakliuose.

Juzė Augaitytė reiškėsi ne tik scenoje, bet ir visuomeninėje veikloje. Jos dėka buvo įsteigtas Lietuvių moterų federacijos klubas, kuriam ji pirmininkavo ištisus 25 metus.

Prieš 10 metų Anapus iškeliavusi Juzė Augaitytė buvo ir tebėra minėtina teigiamiausia prasme. Baigiant norėtusi pakartoti Čikagoje gyvenusios aktorės E. Petrokaitės-Rukuižienės pasakytus žodžius, solistei Augaitytei švenčiant 80 metų sukaktį: „Mūsų atmintin įrašyta Jūsų šviesi ir graži jaunystė, beskardenant lakšutės balsu. Išplazdenot į tolimus horizontus, į verpetais putojantį pasaulį... Mūsų širdis maloniai kutena kiekviena pasiekta ar išgirsta žinutė apie Jūsų laimėjimus, nuskintus muzikiniame pasaulyje...“

Sol. Juzė Augaitytė mirė, tačiau kai kuriais atvejais ji tebėra gyva. Va, kad ir jos artimųjų Klaipėdoje įsteigta ir jos vardu pavadinta premija, kuri kiekvienais metais skiriama iškiliausiai Stasio Šimkaus konservatorijos dainavimo skyriaus studentei.

(Naudotasi LTSC Žilevičiaus/Kreivėno muzikologijos archyve saugoma medžiaga).

Dialogas su praeitimi

Atkelta iš 7 psl.

Totalitarizmo laiku biurokratiniai aparatai kontroliuoja rašymą, publikavimą ir kritiką. Skirtingai nei kitų kolonijų gyventojai, kurie dažnai nemokėjo rašyti savo kalbą, lietuviai ir kiti posovietinėje erdvėje gyvenę žmonės buvo sukūrę potekstų kalb. Tai buvo rašymas prieš imperiją, jos ideologiją ir taisykles, sudėtingas intelektualinis žaidimas potekstėmis, kurio cenzoriai dažnai nesugebėdavo įminti. Nors potekstų kalbą literatūroje yra įprasta analizuoti, daug rečiau kultūros kritikai atkreipia dėmesį į literatūros kritiką, kaip tam tikrą užkoduoto kalbėjimo formą. Rubavičius mano, jog savo interpretacijose kalbėdami apie literatūros kritiką, mes negalime rašyti, jog „X mano taip“ arba „Y teigi“ (p.100), kadangi autoriaus balsas buvo nuolat kontroliuojamas turinčiųjų galia. Galios aparatas buvo it-raukiamas į tekstą, autoriaus idėjos koreguojamos (kartais netgi be autoriaus sutikimo), galutinės versijos tikrinamos. Taigi, kai mąstome apie literatūros kritiką, negalime pamiršti jo balsu pateikiamo galios dis-kurso ir tai, jog egzistavo cenzūra ir „savicenzūravimas“.

Rubavičius kalba apie tai, jog retorika, kuri šlovino sovietinę santvarką, padėjo kūrėjams dalyvauti viešame literatūriniame gyvenime. Teigiama sovietinės santvarkos kritika, jos ideologinė retorika, apsaugodavo kritikų tekstus. Emigracijos autoriai žinojo, jog jei sovietiniai kritikai pabrėžtų tautines aliuzijas, atkreiptų dėmesį į tautinę savimonę ar susietų jų darbus su Vakarų literatūros kritikos teorijomis, šių kritikų darbai atsisturtų pavojuje (p.98-99). Rubavičius siūlo ignoruoti lojalumo santvarkai ir partijai apraiškas sovietinio laikotarpio kūryboje. Šio lojalumo apraiškos turėtų dominti postkolonijizmo kritikus, kurie galėtų tyrinėti kaip totalitarinis diskursas funkcionavo.

Autorius pripažįsta, jog taip rašydami kritikai taikėsi prie okupacinio režimo ir kūrė ideologinį diskursą. Tokia kritika buvo duoklė sovietizacijai, kartu ji vertė niekais rašytojų pastangas kovoti prieš sovietizaciją (p.94). Rubavičius cituoja Violetą Kelertienę, anot kurios, rašytojai internalizavo taisykles apie tai, kas galima, tuo tarpu nuolat bandė peržengti to galimumo ribas. Sovietinis poetas neturėjo teisės atsipalaiduoti. Jis nuolat buvo stebimas kritiko, kuris žinojo, kokia yra sovietinė realy-

be ir kaip ji turi būti reprezentuojama (p.98).

Postkolonijizmas lietuvių autorių straipsniuose yra ne tik dialogas su praeitimi, savirefleksija ir galios santykių identifikavimas, bet ir bandymas suprasti ir dabartinius galios santykius. Nors ir išsilaisvinę iš kolonijinės imperijos, kai kurie straipsnių autoriai tebejaucia kultūros provincialumą. Sverdiolas kalba apie tai, jog dėl užsienio kalbos barjero, mažo skaičiaus knygų, riboto kūrybinio potencialo, riboto skaičiaus knygų užsienio kalba, finansinių problemų kultūrinė erdvė yra izoliuota ir provincionali (p.242-243). Pasaulis, anot Sverdiolo, kalba įvairia ir prieštaringa kalba, lietuviai dažnai nutyla, net kai ir pataiko į taktą. Ar postkolonijinis žmogus yra vėl „barbaras“ kitoje imperijoje? Panašų klausimą užduoda ir Violeta Kelertienė, užbaigdama postkolonijinę Pabaltijo kraštų studiją: kas yra dabar kolonizatorius; po „naujųjų barbarų“ invazijos iš Rytų Europos, ar pozicijos apsikeitė ir senieji kolonistai yra sutrikę, jų kultūra paniekinta ir paneigta kaip nepilnavertė; o gal paprasčiausiai postkolonijiniam žmogui toliau reikia Kito, kad galėtų apibrėžti save, kai Rusija tapo nereikšminga?

Violetos Kelertienės knyga yra svarbus indėlis į mąstymą apie sovietinį ir posovietinį laikotarpį, jo kultūrą ir literatūrą. Knyga kuria kitokį kalbėjimo būdą apie tautą, erdvę, laiką ir žmogų. Knyga kiekvienam bus įdomi kelionė per tautos, bendruomenės, prievartos ir kančios, egzotikos ir seksualumo, moters ir vyro, kūno ir sielos, svetimo ir savo temas. Baigdama norėčiau pastebėti, jog kiekvienas kolonizuotasis turi kūrybinę galią sukurti imperiją. Postkolonijinis žmogus turi ir laisvę šią galią įgyvendinti.

Knygą galima įsigyti www.amazon.com.

Nuorodos

Carey, Henry F. and Rafal Raciborski 2004 Postcolonialism: a Valid Paradigm for the Former Sovietized States and Yugoslavia. *East European Politics and Societies* 18 (2): 191–235.

Lampland, Martha 2002 Afterword. In: *Altering States: Ethnographies of Transition in Eastern Europe and the Former Soviet Union*. Daphne Berdahl, Matti Bunzl and Martha Lampland, eds. Ann Arbor: University of Michigan Press.

Todorov, Tzvetan 1999 *The Conquest of America: the Question of the Other*, trans. Howard, Richard. Norman: University of Oklahoma Press.